

Укрепване на процесите по определяне на приоритетите на бъдещи конкурентни процедури за отпускане на безвъзмездни средства в България: Изводи от оценката на “Модернизация на висшите училища” (2020-2023)

Преглед

Този документ обобщава основните констатации и препоръки от оценката на ОИСП по процедура "Модернизация на висшите училища". По процедурата бяха финансирани 17 проекта, насочени към подобряване на съответствието между уменията на завършилите висше образование и потребностите на пазара на труда, в рамките на Оперативна програма "Наука и образование за интелигентен растеж" 2014-2020 г.

Оценката е извършена въз основа на следните критерии: уместност, съгласуваност, ефективност, ефикасност, устойчивост на резултатите и добавената стойност за ЕС на конкурентната процедура за отпускане на безвъзмездни средства на висшите училища въз основа на техните проектни предложения. Заключениета са направени на базата на широкообхватен реалистичен подход, като са използвани различни методи за изследване, като преглед на документи, фокус групи, интервюта с експерти и ръководители на институции, както и посещения на място във висшите училища.

Настоящото обобщение на констатациите от оценката е предназначено за Изпълнителна агенция „Програма за образование“, Министерство на образованието и науката, Европейската комисия, членовете на Комитета за наблюдение на Програма „Образование“ 2021-2027 г., бенефициентите на програмата и други заинтересовани страни в областта на образованието. То съдържа практически препоръки, които да помогнат за подобряване на настоящите и бъдещите конкурентни процедури за отпускане на безвъзмездни средства и други инициативи в областта на висшето образование.

Проектите, планирани по процедурата по *Модернизация* бяха от голямо значение за националните и институционалните приоритети в областта на висшето образование на България. Те бяха насочени към ключови нужди на системата на висшето образование и допринесе за така необходимите промени във висшите училища, макар и в различна степен. Сред положителните ефекти бяха разширяването на възможностите за професионално развитие на преподавателите, по-широко използване на цифрови технологии в обучението, стимулиране разработването на програми, ориентирани към придобиване на умения и компетентности, както и

насърчаване на сътрудничеството между висши училища при разработването на учебни програми и преподаването.

Въпреки това много широкият набор от приоритети, съчетан с относително скромно финансиране, означава, че потенциалът на процедурата за модернизация да окаже системно въздействие е ограничен. Оценката посочва няколко основни ограничения, които бъдещите усилия за реформи могат да адресират. **Първо**, широкият спектър от приоритети в рамките на една дейност доведе до усложнения – от оценката на заявленията до отчитането на резултатите. Това увеличи административната тежест и доведе до разпиляване на ресурсите. По-малък и по-ясен набор от цели би позволил по-фокусирано използване на безвъзмездните средства. **Второ**, някои законови и финансови разпоредби затрудниха ефективното изпълнение на дейностите. Те ограничават гъвкавостта и затрудняват адаптирането към специфични нужди по време на реализацията. **И накрая**, въпреки че при планирането и проектирането на дейността бяха проведени официални обществени консултации, възможностите за включване на експерти с по-задълбочена специализация във висшето образование извън тези консултации останаха ограничени. Тези експерти могат да включват преподаватели и администратори във висшите учебни заведения, които ще реализират проектите, както и служители в държавни органи, отговорни за политики и регулации, влияещи върху работата на университетите. Оценката установи, че такова експертно участие не е било осигурено последователно през целия жизнен цикъл на дейностите, което е ограничило качеството на взетите решенията и е довело до предизвикателства при изпълнението на дейностите. Липсата на устойчив механизъм за споделяне на знания и данни ограничи възможностите за учене и подобрене в реално време.

Въз основа на тези ключови констатации оценката предлага четири препоръки и свързани с тях действия, които България може да предприеме, за да укрепи процесите на определяне на приоритети в бъдещи конкурентни процедури за отпускане на безвъзмездни средства.

1. Осигуряване на динамичен процес за определяне на приоритети чрез целенасочено и устойчиво ангажиране на експерти и заинтересовани страни

Въпреки че конкурентната процедура за отпускане на безвъзмездни средства следваше европейските и националните насоки и широките принципи на партньорство, липсваше по-систематичен и ефективен диалог с представители на висшите училища заведения и създателите на политики. Макар че висшите училища, работодателите и работещите в свързани области на политиката имаха възможност да предоставят обратна връзка по проекта на критериите за подбор, те имаха ограничени възможности да допринесат по-конкретно за определянето на приоритетите. Освен това, въпреки че консултативните механизми бяха с широко участие, произтичащите от тях дискусии бяха възприети като лишени от необходимата дълбочина и целенасочена експертиза за ефективно изготвяне на политики. В бъдеще би било полезно да се създадат механизми, които гарантират системно включване на експерти с дългогодишен опит във висшето образование —

като преподаватели, университетски служители и специалисти по управление, както и представители на държавните институции, които отговарят за образователни политики и регулации. Тяхното знание и практика трябва да се използват на всички етапи от изпълнението на дейностите.

Какво означава това на практика?

- Ангажиране на висшите училища, работодателите и експертите, формиращи политики в областта на висшето образование за определяне на структурирана и ясна цел за идентифициране на приоритети, които са в съответствие с националните и институционалните нужди. Това включва:
 - Изясняване на ролята на заинтересованите страни в консултациите, както и на очакванията за тяхното участие, включително подготовката и последващите действия.
 - Предоставяне на заинтересованите страни на ясни въпроси за размисъл преди консултацията, за да се осигурят по-съдържателни дискусии и да се насърчат свързаните с тях разговори в рамките на организациите и институциите.
- Свикване на малка техническа консултативна група за висше образование, която да служи като постоянен мисловен партньор и критичен приятел за определяне на приоритети и след това. Тя може да се състои от 5-6 международни и национални експерти по висше образование, с опит и експертиза в оценката на програмите, образователните изследвания, академичния мениджмънт и публичната или правната област.

2. Извършване на цялостен анализ на средата за определяне на приоритетите

Ефективното определяне на приоритети изисква съгласуване между целите и реалностите на средата. Интервенциите се забавиха, тъй като ключови реформи, като съвместните програми за придобиване на степени, не разполагаха с ясна правна основа от самото начало. Въпреки че силното институционално сътрудничество и отзивчивата подкрепа от Управляващия орган помогнаха да се смекчат част от трудностите, несъответствието между политическите цели и регулациите създаде пречки, които забавиха изпълнението във всички висши училища. Освен това, поуки от предишни реформи бяха използвани ограничено. По-ясният фокус върху това какво е проработило (или не) в България, както и върху релевантен международен опит, може да помогне за по-добро адаптиране на бъдещи приоритети към местния контекст.

Какво означава това на практика?

- Оценка на подготвеността на институциите преди финализиране на приоритетите. Това включва анализ на потенциалните пречки (регулаторни, финансови, структурни или свързани с капацитета) за постигане на напредък в приоритетните области и механизмите, необходими за преодоляване на тези пречки, както и признаване на тези, които не могат да бъдат преодолявани в достатъчна степен предвид ограниченията във времето и ресурсите.

- Събиране на доказателства за това какво е работило в миналото и защо – както в България, така и в чужбина – с фокус върху поуки, приложими към българските условия.

3. Интегриране на приоритетните области в избора на проекти, за да се осигури по-голяма релевантност и съгласуваност

Оценката установи, че процесът на кандидатстване и методологията за оценка, използвани в конкурентната процедура за отпускане на безвъзмездни средства, са били справедливи, прозрачни и безпристрастни, главно поради силния акцент върху количествените критерии. Макар и да е важно, това ограничава възможността за по-подробна оценка на логиката на интервенцията, залегнала в основата на предложените проекти, и следователно за по-добро разбиране на тяхната уместност и съгласуваност. Поради това съществуват важни компромиси, които трябва да се вземат предвид при изготвянето на критериите за оценка на проектните предложения. Въпреки това е ясно, че включването на качествени критерии може да помогне за по-стриктен подбор на проекти, които са добре съобразени със стратегическите приоритети и преследват качествени резултати.

Какво означава това на практика?

- Превръщане на обучението в централен елемент от процеса на определяне на приоритетите, като се гарантира непрекъснато усъвършенстване по време на процедурата. Това включва:
 - Разработване на критерии за подбор и финансиране, за да се стимулират бенефициентите да допринасят за общосистемното обучение по ключови аспекти в рамките на определените приоритетни области.
 - Събиране на обратна връзка от бенефициентите по време на разработването на предложението и изпълнението на проекта, а не само след приключване на процедурата.
 - Адаптиране на приоритетите във времето въз основа на реалните предизвикателства и успехи, информирани от структурирани дейности за обмен на знания между бенефициентите.

4. Интегриране на приоритетни области във всеки етап от процедурата, включително подбор на проекти, разпределение на финансирането и мониторинг

Въпреки че процесите на мониторинг и докладване отговаряха на регулаторните изисквания и гарантираха спазването им, в тях липсваше фокус върху ученето и подобряването. По този начин свързаните с тях усилия не осигуриха необходимата обратна връзка за усъвършенстване и подобряване на резултатите от проектите или за повишаване на ефективността. Същевременно липсата на организирани възможности за учене сред бенефициентите може да попречи на устойчивостта на промените, въведени от висшите училища. Много представители на институциите отбелязаха, че процесът на отчитане оставя малко пространство за обратна връзка относно качеството на дейностите, докато други изразиха желание за повече механизми за събиране и разпространение на добри практики и споделени предизвикателства.

Какво означава това на практика?

- Превръщане на обучението в централен елемент на процеса на определяне на приоритетите, като се гарантира непрекъснато усъвършенстване по време на кандидатстването, подбора и изпълнението на проектите. Това включва:
 - Разработване на критерии за подбор и финансиране, които да стимулират висшите училища да допринасят за общосистемното обучение по ключови аспекти в рамките на определени приоритетни области.
 - Събиране на обратна информация от висшите училища по време на разработването на предложенията и изпълнението на проектите, а не само в края на периода на финансиране.
 - Адаптиране на приоритетите с течение на времето въз основа на реални предизвикателства и успехи, информирани от дейностите за обмен на знания между висшите учебни заведения.

Информация за проекта

Technical Report

Modernisation of Higher Education Institutions Procedure in Bulgaria

Interim Evaluation and Lessons for education programming

OECD
Co-funded by
the European Union

Това резюме се основава на констатации, публикувани в ОИСР (2025 г.), *Процедура за Модернизация на висшите училища в България: междинна оценка и уроци за образователно програмиране*. Пълният доклад е достъпен чрез QR кода по-долу на <https://doi.org/10.1787/cddcd19e-en> или на <https://sf.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=3857/>.

Докладът е резултат от споразумението на ОИСР за подпомагане на Плана за оценка на Програмата "Образование" 2021-2027 г. на България. Съгласно това споразумение ОИСР ще извърши поредица от междинни и окончателни оценки на инициативи в пет ключови тематични области: 1) приобщаващо образование, 2) интеграция на маргинализирани общности, 3) цифровизация и образование, основано на компетенции, 4) професионално образование и обучение и 5) висше образование.

За повече информация относно доклада или подкрепата на ОИСР за България, моля, свържете се с christa.rawkins@oecd.org или zhasmin.avetisyan@oecd.org.

